

CARTA DE CIDADES EDUCADORAS

Xénova, novembro de 2004

As cidades con representación no Primeiro Congreso Internacional de Cidades Educadoras, celebrado en Barcelona en novembro de 1990, recolleron na Carta inicial os principios básicos para o impulso educativo da cidade. Partían do convencemento de que o desenvolvemento dos seus habitantes non se pode deixar ao azar. A Carta foi revisada no III Congreso Internacional (Boloña, 1994) e no de Xénova (2004) para adaptar as súas propostas aos novos retos e necesidades sociais.

A presente Carta fundaméntase na Declaración universal de dereitos humanos (1948); no Pacto internacional de dereitos económicos, sociais e culturais (1966); na Declaración mundial sobre educación para todos (1990); na Convención que se asumiu no Cumio Mundial para a Infancia (1990) e na Declaración universal sobre a diversidade cultural (2001).

PREÁMBULO

Hoxe máis que nunca, a cidade, grande ou pequena, dispón de incontábeis posibilidades educadoras, pero tamén poden incidir nela forzas e inercias deseducadoras. Dunha forma ou doutra, a cidade presenta elementos importantes para unha formación integral: é un sistema complexo e, pola súa vez, un axente educativo permanente, plural e poliédrico, capaz de contrarrestar os factores deseducativos.

A cidade educadora ten personalidade propia, integrada no país onde se sitúa. A súa identidade é, polo tanto, interdependente coa do territorio da que forma parte.

É, tamén, unha cidade que se relaciona co seu contorno, con outros núcleos urbanos do seu territorio e con cidades doutros países. O seu obxectivo constante será aprender, intercambiar, compartir e, polo tanto, enriquecer a vida dos seus habitantes.

A cidade educadora debe exercitar e desenvolver esta función paralelamente ás tradicionais (económica, social, política e de prestación de servizos), coa mirada posta na formación, promoción e desenvolvemento de todos os seus habitantes. Atenderá prioritariamente aos nenos e mozos, pero coa vontade decidida de incorporación de persoas de todas as idades á formación ao longo da vida.

As razóns que xustifican esta función son de orde social, económica e política, orientadas, sobre todo, a un proxecto cultural e formativo eficiente e convivencial.

Estes son os grandes retos do século XXI: en primeiro lugar, “investir” na educación, en cada persoa, de maneira que esta sexa cada vez máis capaz de expresar, afirmar e desenvolver o seu propio potencial humano, coa súa singularidade, creatividade e responsabilidade. En segundo lugar, promover condicións de plena igualdade para que todos poidan sentirse respectados e ser respectuosos, capaces de diálogo. E, en terceiro lugar, conxugar todos os factores posíbeis para que se poida construír, cidade a cidade, unha verdadeira sociedade de coñecemento sen exclusións, para o que hai que prever, entre outras necesidades, un acceso fácil de toda a poboación ás tecnoloxías da información e ás comunicacións que permiten o seu desenvolvemento.

As cidades educadoras, coas súas institucións educativas formais, intervencións non formais (con intencionalidade educativa fóra da educación regrada) e informais (non intencionais nin planificadas) colaborarán, bilateral ou multilateralmente, para facer realidade o intercambio de experiencias. Con espírito de cooperación, apoiarán mutuamente os proxectos de estudo e de investimento, ben en forma de cooperación directa, ben colaborando con organismos internacionais.

A humanidade non está vivindo só unha etapa de cambios, senón un verdadeiro cambio de etapa. As persoas deben formarse para a súa adaptación crítica e participación activa nos retos e posibilidades que se abren coa globalización dos procesos económicos e sociais; para a súa intervención desde o mundo local e na complexidade mundial, e para manter a súa autonomía ante unha información desbordante e controlada desde centros de poder económico e político.

Por outra parte, o neno e o mozo deixaron de ser protagonistas pasivos da vida social e, polo tanto, da cidade. A Convención das Nacións Unidas do 20 de novembro de 1989, que desenvolve e considera vinculantes os principios da Declaración universal de 1959, converteunos en cidadáns e cidadás de pleno dereito ao outorgarlles dereitos civís e políticos. Poden, polo tanto, asociarse e participar segundo o seu grao de madurez.

A protección do neno e do mozo na cidade non consiste só en privilexiar a súa condición. Importa ademais atopar o lugar que na realidade lles corresponde xunto a unhas persoas adultas que posúan como virtude cidadá a satisfacción que debe presidir a convivencia entre xeracións. Nenos e adultos aparecen, a principios do século XXI, necesitados por igual dunha educación ao longo da vida, dunha formación sempre renovada.

A cidadanía global vaise configurando sen que exista aínda un espazo global democrático, sen que moitos países alcanzaran unha democracia efectiva e pola súa vez respectuosa cos seus xenuínos padróns sociais e culturais e sen que as democracias con maior tradición poidan sentirse satisfeitas coa calidade dos seus sistemas. En tal contexto, as cidades de todos os países deben actuar, desde a súa dimensión local, como plataformas de experimentación e de

consolidación dunha cidadanía democrática plena, promotoras dunha convivencia pacífica mediante a formación en valores éticos e cívicos, no respecto á pluralidade das diversas formas posibles de goberno e o estímulo duns mecanismos representativos e participativos de calidade.

A diversidade é inherente ás cidades actuais e prevese un incremento aínda maior no futuro. Por isto, un dos retos da cidade educadora é promover o equilibrio e a harmonía entre identidade e diversidade, tendo en conta as achegas das comunidades que a integran e o dereito de todos os que nela conviven a sentírense recoñecidos desde a súa propia identidade cultural.

Vivimos nun mundo de incertidume que privilexia a busca da seguridade, que a miúdo se expresa como negación do outro e desconfianza mutua. A cidade educadora, consciente disto, non busca solucións unilaterais, simples, senón que acepta a contradición e propón procesos de coñecemento, diálogo e participación como o camiño idóneo para convivir en e coa incerteza.

Afirmase, pois, o dereito á cidade educadora que debe entenderse como unha extensión efectiva do dereito fundamental á educación. Debe producirse unha verdadeira fusión na etapa educativa formal e na vida adulta, dos recursos e da potencia formativa da cidade co desenvolvemento ordinario do sistema educativo, laboral e social.

O dereito á cidade educadora debe ser unha garantía relevante dos principios de igualdade entre todas as persoas, de xustiza social e de equilibrio territorial.

Isto acentúa a responsabilidade de gobernos locais no sentido de desenvolver todas as potencialidades educativas que alberga a cidade, incorporando ao seu proxecto político os principios da cidade educadora.

PRINCIPIOS

I. O DEREITO Á CIDADE EDUCADORA

- 1 -

Todos os habitantes dunha cidade terán dereito a gozar, en condicións de liberdade e igualdade, dos medios e oportunidades de formación, entretemento e desenvolvemento persoal que esta ofrece. O dereito á cidade educadora propónse como unha extensión do dereito fundamental de todas as persoas á educación. A cidade educadora renova permanentemente o seu compromiso coa formación dos seus habitantes ao longo da vida e nos máis diversos aspectos. E para que isto sexa posíbel, deberá ter en conta todos os grupos, coas súas necesidades particulares.

Na planificación e goberno da cidade tomaranse as medidas necesarias encamiñadas a suprimir os obstáculos de calquera tipo, incluídas as barreiras físicas, que impidan o exercicio do dereito á igualdade. Serán responsábeis disto tanto a administración municipal coma outras administracións que incidan na cidade; e estarán tamén comprometidos nesta empresa os propios habitantes, tanto no nivel persoal como a través das distintas formas de asociación a que pertencen.

- 2 -

A cidade promoverá a educación na diversidade, para a comprensión, a cooperación solidaria internacional e a paz no mundo. Unha educación que combata calquera forma de discriminación. Favorecerá a liberdade de expresión, a diversidade cultural e o diálogo en condicións de igualdade. Acolle tanto as iniciativas de vangarda como as de cultura popular independentemente da súa orixe. Contribuirá a corrixir as desigualdades que xurdan na promoción cultural producidas por criterios exclusivamente mercantís.

- 3 -

Unha cidade educadora fomentará o diálogo entre xeracións, non só como fórmula de convivencia pacífica, senón como busca de proxectos comúns e compartidos entre grupos de persoas de idades distintas. Estes proxectos deberán orientarse á realización de iniciativas e accións cívicas cuxo valor consista precisamente no seu carácter interxeracional e no aproveitamento das respectivas capacidades e valores propios das distintas idades.

- 4 -

As políticas municipais de carácter educativo entenderanse sempre referidas a un contexto máis amplo inspirado nos principios de xustiza social, civismo democrático, calidade de vida e promoción dos seus habitantes.

- 5 -

As municipalidades exercerán con eficacia as competencias que lles correspondan en materia de educación. Sexa cal sexa o alcance destas competencias, deberán desenvolver unha política educativa ampla, de carácter transversal e innovador, incluíndo nelas todas as modalidades de educación formal, non formal e informal e as diversas manifestacións culturais, fontes de información e vías de descubrimento da realidade que estean presentes na cidade.

O papel da administración municipal é establecer as políticas locais que se revelen como posíbeis e avaliar a súa eficacia, ademais de obter os pronunciamentos legislativos oportunos doutras administracións, estatais ou rexionais.

- 6 -

Coa finalidade de levar a cabo unha actuación adecuada, as persoas responsábeis da política municipal dunha cidade deberán ter información precisa sobre a situación e as necesidades dos seus habitantes. Neste sentido realizarán estudos, que manterán actualizados e farán públicos, e establecerán canles permanentes abertas a individuos e colectivos que permitan formular propostas concretas e de política xeral.

Así mesmo, o municipio, no proceso de toma de decisións en calquera dos ámbitos da súa responsabilidade, terá en conta o impacto educativo e formativo destas.

2. O COMPROMISO DA CIDADE

- 7 -

A cidade debe saber atopar, preservar e presentar a súa propia e complexa identidade. Isto faraa única e será a base para un diálogo fecundo no seu interior e con outras cidades. A valoración dos seus costumes e das súas orixes será compatíbel coas formas de vida internacionais. Deste xeito poderá ofrecer unha imaxe atractiva sen desvirtuar o seu contorno natural e social.

Pola súa vez, promoverá o coñecemento, a aprendizaxe e o uso das linguas presentes na cidade como elemento integrador e factor de cohesión entre as persoas.

- 8 -

A transformación e o crecemento dunha cidade deberán estar presididos pola harmonía entre as novas necesidades e a perpetuación de construcións e símbolos que constitúan claros referentes do seu pasado e da súa existencia. A planificación urbana deberá ter en conta o grande impacto do contorno urbano no desenvolvemento de todos os individuos e na integración das súas aspiracións persoais e sociais, e deberá actuar contra a segregación de xeracións e de persoas de diferentes culturas, as cales teñen moito que aprender unhas doutras.

A ordenación do espazo físico urbano atenderá ás necesidades de accesibilidade, encontro, relación, xogo e lecer e un maior achegamento á natureza. A cidade educadora outorgará un coidado especial ás necesidades das persoas con dependencias na súa planificación urbanística, de equipamentos e de servizos, co fin de garantirles un contorno amábel e respectuoso coas limitacións que poidan presentar, sen que teñan que renunciar á máxima autonomía posíbel.

- 9 -

A cidade educadora fomentará a participación cidadá desde unha perspectiva crítica e corresponsábel. Para isto, o goberno local facilitará a información necesaria e promoverá, desde a transversalidade, orientacións e actividades de formación en valores éticos e cívicos.

Estimulará, ao mesmo tempo, a participación cidadá no proxecto colectivo a partir das institucións e organizacións civís e sociais tomando en consideración as iniciativas privadas e outras formas de participación espontánea.

- 10 -

O goberno municipal deberá dotar a cidade dos espazos, equipamentos e servizos públicos adecuados ao desenvolvemento persoal, social, moral e cultural de todos os seus habitantes, con especial atención á infancia e á xuventude.

- 11 -

A cidade deberá garantir a calidade de vida de todos os seus habitantes. Isto supón o equilibrio co medio natural, o dereito ao medio ambiente saudábel, ademais do dereito á vivenda, ao traballo, ao lecer e ao transporte público, entre outros. Pola súa vez, promoverá activamente a educación para a saúde e a participación de todos os seus habitantes en boas prácticas de desenvolvemento sostíbel.

-12-

O proxecto educativo explícito e o implícito na estrutura e réxime da cidade, os valores que esta fomenta, a calidade de vida que ofrece, as celebracións que organice, as campañas ou proxectos de calquera tipo que prepare, serán obxecto de reflexión e participación cos instrumentos necesarios que axuden ás persoas a medrar persoal e colectivamente.

3.- AO SERVIZO INTEGRAL DAS PERSOAS

-13-

A municipalidade avaliará o impacto daquelas propostas culturais, recreativas, informativas, publicitarias ou doutro tipo, así como das realidades que nenos e mozos reciben sen ningunha mediación. Chegado o caso, emprenderanse sen dirixismos accións que dean lugar a unha explicación ou a unha interpretación razoábel. Procurará que se estableza un equilibrio entre a necesidade de protección e a autonomía para o descubrimento.

Proporcionará, así mesmo, ámbitos de formación de debate, incluíndo o intercambio entre cidades, co fin de que todos os seus habitantes poidan asumir plenamente as novidades que estas xeran.

-14-

A cidade procurará que as familias reciban a formación que lles permita axudar aos seus fillos a medrar e a aprender a cidade, dentro do espírito de respecto mutuo. Neste mesmo sentido desenvolveranse propostas de formación para os educadores en xeral e para as persoas (particulares ou persoal de servizos públicos) que na cidade cumpren, a miúdo sen seren conscientes, funcións educativas. Ocuparase, así mesmo, de que os corpos de seguridade e de protección civil que dependan directamente do municipio actúen consonte estas propostas.

-15-

A cidade deberá ofrecerlles aos seus habitantes a perspectiva de ocupar un posto na sociedade; facilitaralles o asesoramento necesario para a súa orientación persoal e vocacional e posibilitarlles a súa participación nas actividades sociais. No terreo específico da relación educación- traballo é importante sinalar a estreita relación que deberá existir entre a planificación educativa e as necesidades do mercado de traballo.

Neste sentido, as cidades definirán estratexias de formación que teñan en conta a demanda social e cooperarán coas organizacións sindicais e empresarias na creación de postos de traballo e en actividades formativas de carácter formal e non formal, ao longo da vida.

-16-

As cidades deberán ser conscientes dos mecanismos de exclusión e marxinação que as afectan e das modalidades que revisten, e desenvolverán as políticas de acción afirmativa necesarias. En especial, atenderán ás persoas que cheguen, inmigrantes ou refuxiados, que teñan dereito a sentir con liberdade a cidade como propia. Dedicarán esforzos a fomentar a cohesión social entre os barrios e os seus habitantes de toda condición.

-17-

As intervencións encamiñadas a resolver as desigualdades poden adquirir formas múltiples, pero deberán partir dunha visión global da persoa, configurada polos intereses de cada unha delas e polo conxunto de dereitos que atinxen a todos. Calquera intervención significativa debe garantir a coordinación entre as administracións implicadas e os seus servizos. Fomentarase tamén a cooperación das administracións coa sociedade civil libre e democraticamente organizada en institucións do chamado terceiro sector, organizacións non gobernamentais e asociacións análogas.

-18-

A cidade estimulará o asociacionismo como forma de participación e corresponsabilidade cívica, co fin de canalizar actuacións ao servizo da comunidade e obter e difundir información, materiais e ideas para o desenvolvemento social, moral e cultural das persoas. Pola súa vez, contribuirá na formación para a participación nos procesos de toma de decisións, de planificación e de xestión que a vida asociativa supón.

-19-

O municipio deberá garantir información suficiente e comprensíbel e incentivar aos seus habitantes para que se informen. Considerando o valor que supón seleccionar, comprender e tratar o gran caudal de información actualmente dispoñíbel, a cidade educadora facilitará recursos que estean ao alcance de todos. O municipio identificará aos colectivos que precisen dunha atención singularizada e porá ao seu dispor puntos especializados de información, orientación e acompañamento.

Asemade, estableceranse programas formativos sobre as tecnoloxías da información e da comunicación para todas as idades e grupos sociais coa finalidade de combater novas formas de exclusión.

-20-

A cidade educadora deberá ofrecer a todos os seus habitantes, como obxectivo cada vez máis necesario para a comunidade, formación en valores e prácticas de cidadanía democrática: o respecto, a tolerancia, a participación, a responsabilidade e o interese polo público, polo seus programas, os seus bens e os seus servizos.

Esta carta expresa o compromiso das cidades que a asinan con todos os valores e principios que nela se manifestaron. Defínese como aberta á súa propia reforma e deberá ser ampliada cos aspectos que a rápida evolución social requira nun futuro.